

Advies

BEROEPSGEHEIM EN AMBTSGEHEIM IN HET ONDERWIJS EN DE CLB'S, MET SPECIFIEKE AANDACHT VOOR DE VERTROUWENSLEERKRACHT EN DE BIJSTANDSPERSOON

Eveline Ankaert en prof. Johan Put
Instituut voor Sociaal Recht K.U.Leuven

INLEIDING

1. De opkomst, binnen het onderwijs, van een aantal specifieke functies of opdrachten, heeft nieuwe vragen doen rijzen over de figuren van het beroepsgeheim en de discretieplicht en over de mogelijkheden tot het uitwisselen van informatie, zowel intern (binnen de school) als extern (i.h.b. naar en van de CLB's).

Hoewel de strafrechtelijke geheimhoudingsplicht van artikel 458 van het Strafwetboek (Sw.) (het beroepsgeheim) en de discretieplicht in de wetgeving en in de praktijk vaak door elkaar gebruikt worden, dekken ze een fundamenteel verschillende lading. Voor een goed begrip van hetgeen volgt, is het dan ook noodzakelijk het onderscheid tussen beide figuren kort te duiden. Dit gebeurt, in algemene termen, in deel 1.

Deel 2 behandelt, eveneens in algemene termen, de problematiek van de gegevensuitwisseling tussen CLB's en scholen.

In de twee volgende delen worden dan twee specifieke categorieën besproken: de vertrouwensleerkrachten (deel 3) en de bijstandspersonen (deel 4).

1. BEROEPSGEHEIM EN DISCRETIEPLICHT

2. Beroepsgeheim wordt in artikel 458 Sw. en in specifieke wetgeving (zie nr. 5) omschreven als de geheimhoudingsplicht die van toepassing is op allen die uit hoofde van hun staat of beroep kennis dragen van geheimen die hun zijn toevertrouwd. Het gaat hier om een zwijgplicht verbonden aan een vertrouwensrelatie.

De discretieplicht daarentegen wordt in de rechtsleer geïnterpreteerd als de verplichting om bij het uitoefenen van een ambt of functie geen vertrouwelijke gegevens vrij te geven aan anderen dan diegenen die gerechtigd zijn om er kennis van te nemen.¹ Daar waar het beroepsgeheim de plicht oplegt vertrouwelijke gegevens *geheim* te houden, vereist de discretieplicht dat *discreet* wordt omgegaan met dergelijke gegevens. Enige zorgvuldigheid in de omgang met die gegevens is dus vereist.

3. De essentie van het onderscheid tussen het beroepsgeheim en de discretieplicht ligt in het feit dat de dragers van een gewone discretieplicht niet *ten persoonlijke titel* (in een vertrouwensrelatie) informatie krijgen meegedeeld, maar in naam van de dienst waarvoor zij werken. Het logische gevolg is dan het bestaan van een ‘intern spreekrecht’: met het oog op de verbetering van de organisatie, de werking van de dienst en de persoonlijke ambtsuitoefening heeft elk personeelslid het recht en zelfs de plicht om informatie uit te wisselen met collega’s, ondergeschikten en hiërarchisch meerderen.²

Om het met andere woorden te zeggen: de vertrouwelijkheid is inzake beroepsgeheim gegarandeerd ten aanzien van alle derden (d.w.z. iedereen anders dan de hulpverlener en de cliënt), terwijl in het geval van de discretieplicht de verplichting tot discrete en zorgvuldige omgang met gegevens enkel geldt ‘buiten de muren’ van de eigen dienst of instelling.

Enige relativering is wel op haar plaats: ook op de absolute vertrouwelijkheid die door het beroepsgeheim wordt gegarandeerd, bestaat een aantal uitzonderingen. De figuur van het gedeeld beroepsgeheim maakt het mogelijk vertrouwelijke gegevens aangaande cliënten te delen met hulpverleners die binnen eenzelfde context betrokken zijn bij de hulpverlening aan een bepaalde cliënt en die op hun beurt in dezelfde mate gebonden zijn aan het beroepsgeheim, op voorwaarde dat de informatie-uitwisseling noodzakelijk is voor het hulpverleningsproces (“need to know”) en de cliënt geïnformeerd is. Voor hulpverlening in teamverband wordt ook de figuur van het gezamenlijk beroepsgeheim voorgesteld. Deze figuur onderwerpt de informatiestroom aan een relevantietoets, die minder streng is dan de noodzakelijkheidseis van het gedeeld beroepsgeheim. Zo kan relevante informatie aangaande de cliënt vrijer circuleren binnen het team (behoudens verzet van de cliënt), daar waar bij gedeeld beroepsgeheim enkel de gegevens worden doorgegeven die strikt noodzakelijk zijn voor de hulpverlening.³

Wat de andere uitzonderingen op de vertrouwelijkheidsplicht betreft, zijn er verschillen te no-

¹ B. ALLEMEERSCH, “Het toepassingsgebied van art. 458 Strafwetboek. Over het succes van het beroepsgeheim en het geheim van dat succes”, *R.W.* 2003-04, 2; B. ALLEMEERSCH en P. SCHOLLEN, “Behoorlijk bewijs in burgerlijke zaken. Over de geoorloofde vereisten in het burgerlijk bewijsrecht”, *R.W.* 2002-03, 42; M. D’AES, “Het ambtsgeheim van leerkrachten en PMS-medewerkers”, *Welwijs* 2000, 3-9.

² I. VAN DER STRAETE en J. PUT, *Beroepsgeheim en hulpverlening*, Brugge, die Keure, 2005, 86.

³ I. VAN DER STRAETE en J. PUT, *Beroepsgeheim en hulpverlening*, Brugge, die Keure, 2005, 207-239.

teren tussen beroepsgeheim en discretieplicht. De voorrang op de aangifteplicht van bepaalde misdrijven of gebeurtenissen, de voorrang op de plicht tot medewerking met politie en justitie en het blijven bestaan van een zwijgrecht bij getuigenis in rechte, zijn bijvoorbeeld elementen die enkel verbonden zijn aan het beroepsgeheim en bestaan niet voor personen die slechts tot discretieplicht zijn gehouden.

4. De schending van het beroepsgeheim wordt met een strafrechtelijke sanctie beteugeld, daar waar de schending van de discretieplicht slechts een arbeids- of tuchtrechtelijke sanctie of schadevergoeding tot gevolg kan hebben. Dit heeft te maken met de overweging dat de discretieplicht in de eerste plaats is ingesteld in het belang van de onderneming of dienst waarvoor de werknemer of ambtenaar werkt, terwijl het beroepsgeheim niet enkel het belang van de betrokken beroepsgroep moet beschermen, maar ook – en vooral – het algemeen belang en het belang van de personen die zich tot de beroepsbeoefenaar wenden.

Het Hof van Cassatie heeft uitdrukkelijk aangegeven dat de toepassing van het beroepsgeheim niet kan worden uitgebreid tot diegenen die alleen maar tot discretie verplicht zijn.⁴

Het toepassingsgebied van het beroepsgeheim wordt in eerste instantie gedefinieerd door artikel 458 Sw. Deze bepaling geeft een niet-limitatieve opsomming van de beroepen die een beroepsgeheim kunnen laten gelden. Het gaat om beroeps categorieën waarin vertrouwen noodzakelijk is voor het maatschappelijk belang. Doorgaans zijn dat beroepen uit de medische (artsen en vroedvrouwen), juridische (advocaten en notarissen) of sociale (psychologen en maatschappelijk assistenten) sector. De uitoefening van dergelijke beroepen impliceert immers dat de beoefenaars ervan kunnen beschikken over gevoelige gegevens zonder dewelke zij hun beroep niet behoorlijk kunnen uitoefenen. Ten gevolge hiervan worden de beroepsbeoefenaars beschouwd als ‘noodzakelijke confidenten’ ‘van hulpbehoevenden (zie nr. 19).

De discretieplicht kent geen unieke wettelijke grondslag, maar wordt veelal opgenomen in bijzondere wettelijke regelingen⁵, arbeidsovereenkomsten, arbeidsreglementen, deontologische codes en statuten. De discretieplicht voor ambtenaren wordt ook nog ambtelijke discretieplicht of kortweg ambtsgeheim genoemd. De vertrouwensband met anderen behoort niet tot de essentie van het beroep van deze personen. Vrijwel iedereen die gebonden is door het beroepsgeheim heeft ook een discretieplicht, maar andersom is dat niet het geval.

5. Als we nagaan hoe de situatie is in de CLB-sector, dan lezen we in artikel 11 van het CLB-decreet⁶ dat, zonder de multidisciplinaire werking in het gedrang te brengen, alle personeelsleden het beroepsgeheim moeten respecteren.⁷ Deze bepaling is toepasselijk op ieder

⁴ Cass. 16 mei 1977, *Arr. Cass.* 1977, 949; Cass. 25 oktober 1978, *Arr. Cass.* 1978-79, 223.

⁵ Met als belangrijkste: art. 17, 3°, a) Arbeidsovereenkomstenwet; art. 10, tweede lid Statuut Rijkspersoneel; art. 6, tweede lid APKB (K.B. 22 december 2000 tot bepaling van de algemene principes van het administratief en geldelijk statuut van de rijksambtenaren die van toepassing zijn op het personeel van de diensten van de Gemeenschaps- en Gewestregeringen en van de Colleges van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie en van de Franse Gemeenschapscommissie, alsook op de publiekrechtelijke rechtspersonen die ervan afhangen, *B.S.* 9 januari 2001); art. II.2, § 1, derde lid Vlaams Personeelsstatuut 13 januari 2006.

⁶ Decreet van 1 december 1998 betreffende de centra voor leerlingenbegeleiding, *B.S.* 10 april 1999.

⁷ Voorheen werd dit reeds impliciet erkend door de CLB-medewerkers te beschouwen als “personen die uit

personeelslid, bijvoorbeeld artsen, maatschappelijk werkers, psychologen, pedagogen, verpleegkundigen en ook administratieve medewerkers. Uit deze wettelijke constructie blijkt dat, wat CLB-medewerkers betreft, het beroepsgeheim gebonden is aan de setting waarbinnen men tewerkgesteld is en niet afhankelijk is van het diploma dat men behaald heeft. Daaruit volgt dat een CLB-medewerker steeds zal gebonden zijn door het beroepsgeheim wegens zijn tewerkstelling door het CLB, ook als hij (deels) zijn effectieve taken uitoefent binnen een school. Ook artikel 8 van het Decreet Integrale Jeugdhulp⁸ bepaalt dat alle personen die hun medewerking verlenen aan de toepassing van dit decreet, gebonden zijn door het beroepsgeheim. Aangezien ook de CLB's onder de integrale jeugdhulp vallen, is deze bepaling eveneens relevant voor de CLB-medewerkers.

6. In tegenstelling tot de centra voor leerlingenbegeleiding zijn scholen geen hulpverlenende organisaties. Wel is er de voorbije jaren heel wat geïnvesteerd in de leerlingenbegeleiding die niet los van de schoolstructuur kan gezien worden. Aangezien personeelsleden van onderwijsinstellingen (onderwijzend, technisch en administratief personeel) geen professionele hulpverleners zijn, is op hen in principe enkel een discretieplicht van toepassing. De decreten over de rechtspositie van onderwijspersoneel spreken enkel over een ambtsgeheim.⁹ Met andere woorden: het schoolpersoneel zal geen zwijgrecht kunnen invoeren ten aanzien van hun hiërarchische meerderen of collega's. Tegenover derden die in een andere context operationeel zijn, kunnen zij zich wel beroepen op de ambtelijke discretieverplichting.

Meer algemeen kunnen we stellen dat er geen automatische band is tussen het tewerkstellingskader en het al dan niet drager zijn van het beroepsgeheim. Wel zal de tewerkstellingscontext onrechtstreeks een invloed hebben via de invulling van de criteria van de noodzakelijke vertrouwensfiguur, zoals door het Hof van Cassatie gedefinieerd (zie nr. 19).

Ten gevolge van de nieuwe reglementering inzake integrale jeugdhulp, kunnen in bepaalde gevallen leerkrachten door leerlingen aangesproken worden als bijstandspersoon in alle contacten met de jeugdhulpaanbieders, de toegangspoort en de trajectbegeleiding. Verder worden ook initiatieven ontwikkeld waarbij leerlingen terecht kunnen bij een aantal 'vertrouwensleerkrachten', in probleemgevallen en wanneer zij een luisterend oor nodig hebben. Het optreden als bijstandspersoon en/of vertrouwensleerkracht zal steeds plaatsvinden in een sfeer van vertrouwen. De vraag stelt zich dan ook of bijstandspersonen en vertrouwensleerkrachten drager zijn/zouden moeten zijn van het beroepsgeheim, op welke manier zij in die posities moeten omgaan met persoonlijke gegevens en hoe zij zich moeten positioneren naar hun collega's en hiërarchisch meerderen toe. Op deze vragen zal verderop in het advies nader ingegaan worden.

hoofde van hun staat of beroep kennis dragen van geheimen die hun zijn toevertrouwd" (art. 458 Sw.).

⁸ Decreet van 7 mei 2004 betreffende de integrale jeugdhulp, *B.S.* 11 oktober 2004.

⁹ Art. 14 Decreet van 27 maart 1991 betreffende de rechtspositie van sommige personeelsleden van het gesubsidieerd onderwijs en de gesubsidieerde centra voor leerlingenbegeleiding, *B.S.* 25 mei 1991; Art. 11 Decreet van 27 maart 1991 betreffende de rechtspositie van bepaalde personeelsleden van het Gemeenschapsonderwijs, *B.S.* 25 mei 1991.

2. GEGEVENSUITWISSELING

7. Een belangrijk onderdeel in de samenwerking tussen CLB's en scholen inzake de begeleiding van leerlingen is de gegevensuitwisseling. De uitwisseling van vertrouwelijke informatie is nauw verbonden met de omgang met vertrouwelijke informatie, waardoor de bescherming van de privacy en de figuren beroepsgeheim en ambtsgeheim als het ware met mekaar geconfronteerd worden. Het begrip privacy omvat verschillende componenten zoals het recht op rust en isolement en het recht op fysieke, psychische en morele integriteit. De privacycomponent die in het kader van dit advies van belang is, betreft het recht op geheimhouding van informatie met betrekking tot de persoon, ook nog de informatieve privacy genoemd.

2.1. Wet Verwerking Persoonsgegevens

8. De informatieve privacy van leerlingen wordt onder meer beschermd door de Wet Verwerking Persoonsgegevens.¹⁰ Deze wet heeft een algemene draagwijdte en is van toepassing op elke verwerking van persoonsgegevens die ergens zijn neergeschreven of opgeslagen. Zodra een deel van een CLB-dossier of een leerlingendossier op geïnformatiseerde wijze wordt bijgehouden of wanneer een papieren dossier aangemerkt wordt als bestand, kan de Wet Verwerking Persoonsgegevens van toepassing verklaard worden op het dossier.¹¹ Het doorgeven van een dossier of van informatie uit dat dossier door de dossierbeheerder aan een derde wordt eveneens beschouwd als een verwerking van gegevens. Deze informatieoverdracht is bijgevolg onderworpen aan bepaalde kwaliteitseisen als het finaliteits- en proportionaliteitsbeginsel die beide vervat liggen in de Wet Verwerking Persoonsgegevens.¹² Deze wet bepaalt dat persoonsgegevens enkel kunnen verwerkt worden indien minstens één van de in die wet opgesomde rechtvaardigingsgronden voorhanden is.¹³

Naast de Wet Verwerking Persoonsgegevens die het algemeen kader vormt inzake de omgang met cliëntgegevens, bestaan er specifieke sectorale regelingen die melding maken van bepalingen met betrekking tot het verwerken en uitwisselen van persoonsgegevens.

2.2. Specifieke reglementering

2.2.1. Decreet Integrale Jeugdhulp

9. Artikel 30 Decreet Integrale Jeugdhulp geeft jeugdhulpaanbieders de bevoegdheid om per-

¹⁰ Wet van 8 december 1992 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens, *B.S.* 3 februari 1999.

¹¹ I. VAN DER STRAETE en J. PUT, *Beroepsgeheim en hulpverlening*, Brugge, die Keure, 2005, 30.

¹² Zie respectievelijk art. 4, § 1, 2° en art. 4, § 1, 3°.

¹³ Art. 5 Wet Verwerking Persoonsgegevens.

soonsgegevens te verwerken teneinde de taken te kunnen vervullen die hen worden toegekend. Het gaat daarbij zowel om gewone als bijzondere persoonsgegevens (gevoelige gegevens, gezondheidsgegevens en gerechtelijke gegevens). Onverminderd de bepalingen van de Wet Verwerking Persoonsgegevens inzake relevantie, rechtmatigheid en dergelijke meer, mag de gegevensuitwisseling volgens artikel 32 enkel betrekking hebben op gegevens die noodzakelijk zijn voor de jeugdhulp en moet de uitwisseling gebeuren in het belang van de cliënt.

Het decreet legt met andere woorden eigen strengere eisen op dan de Wet Verwerking Persoonsgegevens. Het noodzakelijkheids criterium, dat ook nog wordt verwoord als ‘need to know’ (versus ‘nice to know’), houdt in dat enkel gegevens kunnen worden uitgewisseld die noodzakelijk zijn voor de jeugdhulp. Dit criterium is uiteraard veel strikter dan het criterium van de ‘nuttige’ gegevens, dat wordt gehanteerd voor teamleden onderling (art. 31 Decreet Integrale Jeugdhulp).¹⁴ Het belang van de cliënt wordt onder meer beoordeeld in het licht van diens recht op privacy.

Bovendien moeten de hulpaanbieders steeds in de mate van het mogelijke proberen de geïnformeerde instemming te verkrijgen van de persoon op wie de gegevens betrekking hebben.¹⁵ Dit is echter geen absolute voorwaarde om de gegevensuitwisseling juridisch te rechtvaardigen.

Er weze opgemerkt dat het Decreet Integrale Jeugdhulp enkel van toepassing is op CLB’s (niet op scholen). Bovendien betreft het bovenstaande ook enkel de informatie-uitwisseling.

2.2.2. Decreet Rechtspositie Minderjarige

10. Het Decreet Rechtspositie Minderjarige¹⁶ – dat ook enkel van toepassing is op de CLB’s, niet op de scholen – kent de minderjarige in artikel 25 het recht toe op respect voor zijn persoonlijke levenssfeer. Uit de exemplatieve opsomming blijkt dat het privacybegrip ruim wordt ingevuld en dus breder gaat dan de informatieve privacy (art. 25, 1°). De uitwisseling van persoonsgegevens heeft de decreetgever niet nader uitgewerkt, wat inhoudt dat men moet terugvallen op de bepalingen van de Wet Verwerking Persoonsgegevens. Wel voorziet het decreet in een specifieke regeling met betrekking tot het bijhouden en inkijken van het dossier.¹⁷

2.2.3. CLB-regelgeving

11. Afgezien van de overdracht aan een ander CLB dat de leerling onder toezicht krijgt, mogen in principe geen gegevens uit het multidisciplinair dossier worden doorgegeven aan derden. Het begrip “derden” wordt nergens in het Besluit CLB-dossier¹⁸ toegelicht, dus moe-

¹⁴ J. PUT en I. VAN DER STRAETE, “Integrale Jeugdhulp en Rechtspositie Minderjarigen”, *T.J.K.* 2004, 243.

¹⁵ Art. 32 Decreet Integrale Jeugdhulp.

¹⁶ Decreet van 7 mei 2004 betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp, *B.S.* 4 oktober 2004.

¹⁷ Art. 20-23.

¹⁸ Besluit van 8 juni 2001 betreffende het multidisciplinair dossier in de centra voor leerlingenbegeleiding, *B.S.*

ten we terugvallen op de algemene Wet Verwerking Persoonsgegevens. Volgens artikel 1, § 6 van die wet moet als derde worden beschouwd “elke natuurlijke persoon, rechtspersoon, feitelijke vereniging of het openbaar bestuur, niet zijnde de betrokkene, noch de verantwoordelijke voor de verwerking, noch de verwerker, noch de personen die onder rechtstreeks gezag van de verantwoordelijke of de verwerker gemachtigd zijn om de gegevens te verwerken”. Dit houdt in dat de eigen CLB-personeelsleden geen derden zijn, hetgeen uiteraard spoort met de wens om een multidisciplinair dossier op te stellen dat gevoed en geconsulteerd kan worden door alle CLB-personeelsleden (art. 4 en 5 Besluit CLB-dossier).¹⁹ Het houdt daarentegen wel in dat scholen ‘derden’ zijn.

Op het algemeen verbod van gegevensuitwisseling met derden formuleert artikel 9 van het Besluit CLB-dossier twee uitzonderingsgevallen:

- aan het schoolpersoneel mogen de gegevens worden doorgegeven die nodig zijn om hun taak naar behoren te kunnen vervullen;
- aan anderen mag informatie worden doorgegeven, op verzoek van of mits schriftelijke toestemming van de leerling van 14 jaar of ouder of de ouders van de leerling jonger dan 14 jaar.

Deze bepaling moet samen worden gelezen met artikel 36 CLB-Decreet, dat tussen CLB’s en scholen de uitwisseling toelaat van ‘relevante’ informatie en dat bepaalt dat bij het doorgeven en gebruik van deze informatie rekening wordt gehouden met de geldende regels inzake het beroepsgeheim, de deontologie en de bescherming van de persoonlijke levenssfeer.

2.2.4. Decreten Rechtspositie Onderwijspersoneel

12. Artikel 11 van het Decreet Rechtspositie Gesubsidieerd Onderwijs stelt dat de personeelsleden van het gesubsidieerd onderwijs het belang behartigen van het onderwijs en van de instellingen waarin zij tewerkgesteld zijn. Daarnaast dienen zij ook het belang van de leerlingen. Datzelfde geldt volgens artikel 6 van het decreet rechtspositie gemeenschapsonderwijs voor de personeelsleden van het gemeenschapsonderwijs.

Over de uitwisseling van persoonsgegevens zijn in de desbetreffende decreten geen specifieke bepalingen terug te vinden.

2.3. Gegevensuitwisseling CLB → school

13. Tussen hulpverleners (met beroepsgeheim) en niet-hulpverleners mag in principe geen informatie uitgewisseld worden. Strikt genomen zullen CLB-medewerkers geen cliëntgegevens mogen doorgeven aan onderwijspersoneel, aangezien het beroepsgeheim van CLB-personeelsleden in dergelijke relatie maximaal geldt. In het kader van de leerlingenbegeleiding is een samenwerking tussen CLB en school nochtans onontbeerlijk. Het doorgeven van

11 september 2001.

¹⁹ De vraag is evenwel of een onbeperkte toegang van alle personeelsleden tot alle gegevens in overeenstemming te brengen is met het principe van het beroepsgeheim. Op deze vraag wordt in dit advies niet verder ingegaan.

bepaalde vertrouwelijke gegevens aan het onderwijspersoneel van de instelling waar de leerling school loopt, kan dan ook wenselijk zijn voor een optimale begeleiding of adequate hulpverlening.²⁰ Zo zou het bevorderlijk kunnen zijn voor de situatie van een leerling wanneer een CLB-medewerker persoonsgegevens doorgeeft aan een leerkracht om bepaalde functioneringsproblemen in de klas beter te begrijpen of te verhelpen, of aan de klassenraad die moet oordelen over de deliberatie van de leerling in kwestie. We erkennen bijgevolg dat een informatiedoorstroming van CLB naar school in sommige situaties opportuun kan zijn, maar de vraag stelt zich of die uitwisseling juridisch mogelijk is.

14. Een uitzondering op de zwijgplicht die het beroepsgeheim inhoudt, wordt gevormd door de wettelijke verplichting om bepaalde informatie bekend te maken. Deze uitzondering kan worden ingeroepen voor het informatieverkeer tussen CLB's en scholen, zoals dat wordt geregeld door o.m. artikel 36 CLB-Decreet en artikel 9 Besluit CLB-dossier. Enige discussie zou hierover wel mogelijk kunnen zijn, gelet op de onduidelijke (en op het eerste gezicht inconsistente) formulering van deze bepalingen.²¹

Als men zonder meer deze bepalingen zou aanwenden als mogelijkheid om informatie te delen tussen CLB's en school, lijkt ons het risico van uitholling van het beroepsgeheim niet onbestaande. De vaagheid van deze bepalingen draagt overigens daartoe bij. Een afwijking op het beroepsgeheim in de vorm van een 'wettelijke verplichting' is enkel gerechtvaardigd indien de wet/decreet of het besluit voldoende concreet is geformuleerd en slechts een beperkte draagwijdte heeft, in die zin dat de overdracht van informatie zich beperkt tot welomschreven gegevens en/of dat een duidelijke procedure en eventuele formaliteiten hiertoe worden bepaald. Het CLB-Decreet noch het Besluit CLB-dossier geven echter aan wat precies 'relevante' gegevens zijn, en verduidelijken evenmin wat de verplichting om rekening te houden met (in het bijzonder) het beroepsgeheim precies inhoudt. Minstens moeten de geheimplichtigen zich bij de toepassing van al te vage wettelijke omschrijvingen terughoudend opstellen.²²

15. De bovengenoemde bepalingen vormen tegelijk een rechtvaardigingsgrond in de zin van artikel 5 Wet Verwerking Persoonsgegevens: het doorgeven van leerlinggegevens aan de school is een rechtmatige verwerking omdat het CLB hiertoe decretaal verplicht is. Opdat het overmaken van de gegevens geoorloofd zou zijn, moeten daarnaast ook het noodzakelijkheids criterium en de kwaliteitseisen van artikel 4 Wet Verwerking Persoonsgegevens gerespecteerd worden. Artikel 4, § 1, 3° eist bijvoorbeeld dat persoonsgegevens enkel mogen wor-

²⁰ I. VAN DER STRAETE en J. PUT, "Het multidisciplinair dossier in de centra voor leerlingenbegeleiding", *T.O.R.B.* 2001-2002, 282.

²¹ Artikel 458 Sw. formuleert als uitzondering: de gevallen waarin de wet verplicht geheimen bekend te maken. Een recht op informatie, zoals dat door art. 36 CLB-Decreet wordt omschreven, heeft o.i. als keerzijde een verplichting om deze informatie te verschaffen, zodat het als een wettelijke verplichting kan worden beschouwd. Het artikel vervolgt evenwel dat rekening wordt gehouden met de geldende regels inzake het beroepsgeheim, hetgeen dan weer lijkt in te houden (maar dit is allicht niet de bedoeling) dat het voorgaande toch geen uitzondering op het beroepsgeheim wil zijn. Artikel 9 Besluit CLB-dossier vermeldt niet meer dat met het beroepsgeheim moet worden rekening gehouden, maar men kan allicht niet veronderstellen dat het uitvoeringsbesluit afbreuk wou doen aan het op een hoger niveau (het wettelijke) geregelde beroepsgeheim.

²² I. VAN DER STRAETE en J. PUT, *Beroepsgeheim en hulpverlening*, Brugge, die Keure, 2005, 158-159.

den verwerkt (en het doorgeven van informatie is een verwerking) indien ze toereikend, ter zake dienend en niet overmatig zijn. Ook deze bepaling vraagt m.a.w. om de nodige zorgvuldigheid en terughoudendheid vanwege de hulpverleners.

16. Wat betreft de mededeling van dossiergegevens aan anderen dan de scholen, koppelt het Besluit CLB-dossier de gegevensoverdracht aan de instemming van de leerling (minstens 14 jaar) of zijn ouders.²³ De leerling of zijn ouders hebben dus voor een deel het beschikingsrecht over de informatie in het multidisciplinair dossier. Bij de gegevensuitwisseling tussen CLB-medewerkers en andere hulpverleningsinstanties zal de toestemmingsvereiste dus onverkort gelden. Dit zal het geval zijn wanneer op initiatief van het CLB doorverwezen wordt naar andere welzijns- of gezondheidsinstellingen of naar individuele hulpverleners als psychologen.²⁴

2.4. Gegevensuitwisseling school → CLB

17. Dat een leerkracht niet gebonden is door het beroepsgeheim impliceert niet dat hij alle informatie die leerlingen hem meedelen aan om het even wie mag doorgeven. De decreten inzake de rechtspositie van het onderwijspersoneel stellen dat het belang van de school en van de leerlingen voor ogen moet worden gehouden. De interpretatie door de directie en de leerkrachten van het begrip belangenbehartiging zal bepalen hoever de discretieplicht van het onderwijspersoneel strekt.

CLB-medewerkers zijn operationeel in een hulpverleningscontext en worden in een schoolcontext dan ook beschouwd als zijnde “vreemd aan het ambt van de leerkracht”. Bijgevolg kunnen leerkrachten zich bij de gegevensuitwisseling met het CLB beroepen op hun discretieverplichting om niet zomaar alle gegevens door te geven. Zij zullen de afweging moeten maken of de gegevens voldoende relevant zijn om uit te wisselen.

In het kader van de behartiging van de leerlingenbelangen, meer specifiek in het kader van de leerlingenbegeleiding, zal het doorgaans noodzakelijk zijn bepaalde vertrouwelijke gegevens door te geven aan het CLB, veeleer dan die te verzwijgen. Bepaalde gebeurtenissen uit het leven van de leerling kunnen immers een invloed hebben op zijn gedrag (bv. spijbelen, pesten, faalangst, druggebruik). Kennis van die feiten kan de CLB-medewerker helpen het gedrag van de leerling te interpreteren en zo een adequate begeleiding aan te bieden.

Bovendien bepaalt artikel 36 CLB-Decreet dat CLB en school *elkaar* toegang moeten geven tot relevante informatie. Enkel gegevens die relevant zijn of kunnen zijn in het licht van de hulpverlening en begeleiding mogen worden uitgewisseld.

Hierboven werden enkele bedenkingen geformuleerd met betrekking tot artikel 36 CLB-Decreet (zie nr. 14). Deze gaan voornamelijk op voor degenen die door het beroepsgeheim

²³ Art. 9, 2° Besluit CLB-dossier.

²⁴ I. VAN DER STRAETE en J. PUT, “Het multidisciplinair dossier in de centra voor leerlingenbegeleiding”, *T.O.R.B.* 2001-2002, 282.

zijn gebonden. Toch zal het ook voor leerkrachten soms moeilijk zijn om de precieze draagwijdte van de discretieverplichting en van relevante, nuttige, noodzakelijke of overmatige informatie af te bakenen, een afweging die met toepassing van artikel 4, § 1, 3° Wet Verwerking Persoonsgegevens steeds zal moeten gebeuren. Het is echter onmogelijk om voor alle mogelijke gevallen heel precieze richtlijnen²⁵ op te stellen over welke gegevens dienen te worden doorgegeven, aangezien elk individueel geval wezenlijk verschilt. De afweging van de relevantie zal dan ook een opdracht zijn die met inzet van de professionele kennis, ervaring en inzicht in elke situatie afzonderlijk moet uitgevoerd worden.²⁶ Een knelpunt is hier ook dat de relevantie van bepaalde gegevens betreffende de leerling soms slechts na enige tijd blijkt of dat relevante gegevens na zekere tijd hun nut verliezen.²⁷

²⁵ Uiteraard zijn wel enkele algemene richtlijnen mogelijk, of kan een bepaalde procedure worden afgesproken (bv. informatie wordt enkel doorgegeven na overleg met collega's of directie), of kunnen bepaalde formaliteiten worden bepaald over de wijze waarop (bv. enkel in een schriftelijk rapport en met vermelding in het leerlingendossier) en aan wie (bv. enkel de CLB-medewerker die instaat voor de begeleiding van de leerling) de informatie wordt doorgegeven.

²⁶ J. PUT en P. GEENS, "Implementatie van het elektronisch dossier in de Bijzondere Jeugdbijstand – Gegevensverwerking in de Integrale Jeugdhulpverlening", operationalisering van de resultaten van het onderzoek "Toepassingsgebied van de Bijzondere Jeugdbijstand, in het bijzonder bij het installeren van en het omgaan met het elektronisch dossier", K.U.Leuven – ISR, 16 september 2002 - 15 september 2003, 106.

²⁷ I. VAN DER STRAETE en J. PUT, "Het multidisciplinair dossier in de centra voor leerlingenbegeleiding", *T.O.R.B.* 2001-2002, 276-277.

3. VERTROUWENSLEERKRACHT

3.1. Begrip

18. Binnen een schoolsetting nemen sommige personen een ietwat bijzondere positie in: zij treden op als zgn. “vertrouwensleerkracht”. Vertrouwensleerkrachten nemen een dubbele positie in, in die zin dat zij veelal enerzijds hun onderwijsactiviteiten als “gewone” leerkracht verrichten en anderzijds informatie toevertrouwd krijgen in het kader van hun vertrouwensrelatie met een leerling. Hoewel de vertrouwensband met de leerling niet tot de essentie van hun beroep behoort, is het mogelijk dat zij binnen hun beroepswerkzaamheid geconfronteerd worden met persoonlijke gegevens waarvan geheimhouding wordt gevraagd.

Een vastomlijnde functieomschrijving voor de vertrouwensleerkrachten ontbreekt op heden nog. Hun taken worden veelal omschreven als “het bieden van eerstelijns hulp bij socio-emotionele problemen van leerlingen”²⁸, hetgeen in elk geval breder is dan loutere leerproblemen. Problemen als pesten, drugs, problemen thuis, faalangst en andere kunnen bij hen worden aangekaart.

Er is momenteel evenmin sprake van een duidelijke profilering van de figuur van de vertrouwensleerkracht. In het basisonderwijs is deze figuur niet als zodanig gekend, en functioneert potentieel elke leerkracht als – ook – vertrouwenspersoon voor de leerling. In het secundair onderwijs kent men in vele gevallen wel personen tot wie een leerling met psycho-sociale vragen zich kan wenden, maar worden diverse termen geheel of gedeeltelijk overlappend gebruikt (vertrouwensleerkracht, leerlingenbegeleider, groene leerkracht...).

De term vertrouwensleerkracht is bovendien een dubbel begrip. De term ‘*vertrouwen*’ wekt bij leerlingen de indruk dat de vertrouwensleerkracht de geheimhouding van de toevertrouwde informatie kan garanderen, maar uit wat volgt zal blijken dat deze garantie wellicht niet kan worden geboden. Ook de term ‘*leerkracht*’ is niet steeds correct, aangezien in sommige situaties dergelijke ‘vertrouwenspersonen’ niet meer als gewone leerkracht in de school werken, maar enkel als leerlingenbegeleiders, soms zelfs expliciet hiertoe aangeworven.

Gelet op de onduidelijkheid en onzekerheid die het begrip “vertrouwensleerkracht” met zich meebrengt, lijkt het ons beter in de toekomst af te stappen van die benaming. Een snelle blik op internet doet echter vermoeden dat die term toch al behoorlijk in de onderwijscultuur ingebakken zit.²⁹

²⁸ “Getuige X”, *Klasse voor jongeren*, 31 januari 2000, 5; Zie ook websites van scholen: http://www.cnshoef.nl/informatie/schoolgids/ons_schoolteam, <http://www.msliedekerke.be/leerlingenraad.htm>, http://www.provant.be/leren/scholen/pito_mechelen/begeleiding/vertrouwensleerkracht/, raadpleging d.d. 18 april 2007.

²⁹ De zoekterm “vertrouwensleerkracht” levert voor Vlaanderen ongeveer 560 hits op, www.google.be, raadpleging d.d. 18 september 2007.

3.2. Beroepsgeheim?

19. Het begrip “vertrouwensleerkracht” suggereert dat hetgeen deze wordt toevertrouwd, geheim blijft en niet doorgegeven wordt aan anderen. Maar kan een vertrouwensleerkracht de geheimhouding van die informatie wel garanderen? Hier is met andere woorden de vraag aan de orde of een vertrouwensleerkracht beschikt over een beroepsgeheim.

Vastgesteld kan worden dat deze categorie door geen wettelijke bepaling expliciet onder het toepassingsgebied van het beroepsgeheim wordt gebracht, noch in artikel 458 Sw. (waar sprake is van geneesheren, heelkundigen, officieren van gezondheid, apothekers en vroedvrouwen), noch in specifieke reglementering. Als ‘terugval’ moet men in die gevallen bekijken of een persoon behoort tot de meer algemene categorie van ‘noodzakelijke vertrouwensfiguren’ die eveneens onder artikel 458 Sw. vallen (nl. “alle andere personen die uit hoofde van hun staat of beroep kennis dragen van geheimen die hun zijn toevertrouwd”).

Het Hof van Cassatie heeft reeds in een arrest van 1905 gesteld dat “enkel personen die een functie of een missie met een vertrouwelijk karakter uitoefenen en die door de wet, de traditie of de gewoonte als noodzakelijke bewaarders van de hun toevertrouwdde geheimen worden beschouwd, gebonden zijn door de strafrechtelijk gesanctioneerde geheimhoudingsplicht”.³⁰ Met deze omschrijving ontwikkelde het Hof het criterium van de “noodzakelijke confident” ofwel de noodzakelijke vertrouwensfiguur. Het beroepsgeheim van artikel 458 Sw. geldt bijgevolg enkel voor personen die een noodzakelijke vertrouwensfunctie uitoefenen of aan wie wettelijk of volgens vaste gebruiken geheimen worden toevertrouwd.³¹ De vertrouwensrelatie moet dus een voorwaarde vormen om het beroep te kunnen uitoefenen en cliënten moeten zich genoodzaakt zien zich tot hen te wenden en hen in vertrouwen te nemen.

De criteria waaraan een beroep moet voldoen om in aanmerking te komen als vertrouwensberoep en opdat de beoefenaars ervan kunnen beschouwd worden als noodzakelijke vertrouwensfiguren hangen samen met de kenmerken van ‘professies’³² en met het professionaliseringsproces van functies. Als mogelijke (vormelijke en inhoudelijke) indicaties zijn te noemen (zonder dat een hiervan op zich genomen doorslaggevend zou zijn):

- maatschappelijke relevantie
- behartiging van immateriële belangen
- aanwezigheid van kennis en deskundigheid door een bepaalde opleiding en ervaring
- maatschappelijke erkenning in de vorm van een titel en/of beroepsbescherming
- normering van de beroepsuitoefening door middel van beroepsethiek.³³

³⁰ Cass. 20 februari 1905, Pas. 1905, I, 141, concl. Adv. Gen. JANSSENS.

³¹ Het beroepsgeheim kan daarnaast nog worden toegekend door specifieke (sectorale) reglementering.

³² Zie L.F. JENS, *Beroepsethiek en code van de maatschappelijk werker*, Deventer, Van Loghum Slaterus, 1972, 16.

³³ I. VAN DER STRAETE en J. PUT, *Beroepsgeheim en hulpverlening*, Brugge, die Keure, 2005, 61-64; B. ALLEMEERSCH, “Het toepassingsgebied van art. 458 Strafwetboek. Over het succes van het beroepsgeheim en

Of dat beroep deeltijds dan wel tijdelijk wordt uitgeoefend, is van geen belang. De rechter zal van geval tot geval nagaan of de feitelijke omstandigheden waarin het beroep wordt uitgevoerd het mogelijk maken om te spreken van een vertrouwensberoep.

De toepassing van bovengenoemde elementen op de vertrouwensleerkracht, levert een wat diffuus beeld op.

In de context van het onderwijs zullen leerlingen die geconfronteerd worden met problemen zich vaak *genoodzaakt* zien zich tot de vertrouwensleerkracht te wenden om hulp in te roepen, te meer omdat zij gemiddeld 7 uur per dag binnen de schoolmuren doorbrengen. Zij zullen de vertrouwensleerkracht dan ook in vertrouwen nemen.

Toch voldoet het beroep van vertrouwensleerkracht zeker niet aan alle aanknopingspunten om het als vertrouwensberoep te kwalificeren.

We kunnen stellen dat het beroep van vertrouwensleerkracht een *maatschappelijke relevantie* heeft, aangezien het een belangrijke immateriële waarde als het welbevinden van de leerlingen behartigt.

Wat hun *kennis en deskundigheid* betreft, moet een eerste onderscheid worden gemaakt naargelang van de basisopleiding van de betrokken personen. Naargelang het daarbij gaat om een gewone opleiding tot leerkracht, dan wel om een meer hulpverlenende opleiding (maatschappelijk assistenten, opvoeders, pedagogen, psychologen...) is dit element minder of meer aanwezig. Het gevolgd hebben van een bepaalde opleiding of het verworven hebben van een bepaalde ervaring, is evenwel geen aanstellingsvoorwaarde om als vertrouwensleerkracht op te treden; aan deze voorwaarden is evenmin in de praktijk voldaan in hoofde van alle vertrouwensleerkrachten die momenteel actief zijn.

Het Centrum voor Nascholing Onderwijs organiseert een postacademische vorming³⁴ voor personen die in secundaire scholen reeds enige tijd leerlingen begeleiden op socio-emotioneel vlak, maar vertrouwensleerkrachten worden niet verplicht deze opleiding te volgen. Andere opleidingen voor vertrouwensleerkrachten zijn ons onbekend. We kunnen dan ook bezwaarlijk spreken van een algemeen verspreide vorming terzake.³⁵ Het bestaan van een specifieke opleiding getuigt o.i. wel van de voortschrijdende uitbouw van het profiel van de vertrouwensleerkracht en van de gestage professionalisering van de leerlingenbegeleiding.

De *maatschappelijke erkenning* veruitwendigd in een titel- en/of beroepsbescherming en de *normering van de beroepsuitoefening* door middel van een beroepsethiek zijn eigenschappen van een vertrouwensberoep die bij het beroep van vertrouwensleerkracht ontbreken. Er is namelijk geen sprake van een bescherming eigen aan het beroep, noch van een beroepscode zoals die bestaat voor onder andere artsen, advocaten, psychologen, CLB-medewerkers... Vertrouwensleerkrachten ontberen als het ware nog een dergelijk "statuut".

Dit alles leidt o.i. tot het besluit dat 'vertrouwensleerkrachten' in de actuele stand van zaken

het geheim van dat succes", R. W. 2003-04, 10.

³⁴ Zie <http://www.ua.ac.be/main.aspx?c=.TOEKSTUD&n=44128>, raadpleging d.d. 17 september 2007.

³⁵ Al komen elementen hiervan allicht wel voor in de algemene opleidingen van leerkrachten en kan het uiteraard zijn dat na verloop van tijd de betrokkenen enige, wellicht eerder gefragmenteerde, opleidingen volgen.

niet gebonden zijn door het beroepsgeheim van artikel 458 Sw.³⁶ De vertrouwensleerkracht is bijgevolg niet bij machte het vertrouwen dat de leerlingen hem schenken en dat het begrip oproept daadwerkelijk te legitimeren, aangezien vertrouwensleerkrachten in de rechtspraak en de rechtsleer tot op heden niet erkend worden als noodzakelijke vertrouwensfiguren.

In sommige gevallen geven scholen de functie van vertrouwensleerkracht vorm door het inschakelen van ‘professionele hulpverleners’ (maatschappelijke assistenten, psychologen...) via een aanstelling in het ambt van opvoeder/leerkracht zonder onderwijsopdrachten of via een bediendencontract. De hierboven uitgewerkte toepassing van de criteria van ‘noodzakelijke vertrouwensfiguur’ zal in dit geval een aantal bijkomende indicaties opleveren die wel meer in de richting schuiven van een kwalificatie als vertrouwensberoep. Nochtans lijken ook dan het ontbreken van enig uitgetekend, algemeen aanvaard, profiel met noodzakelijke aanstellingsvoorwaarden, het ontbreken van enige beroepsnormering en de inbedding in een schoolcontext, belangrijke elementen te zijn. De beoordeling terzake ligt uiteindelijk bij de rechter die zich zou moeten uitspreken over het toepassingsgebied van artikel 458 Sw. In elk geval kan op dit moment geen rechtszekerheid worden geboden dat (een meerderheid van) de rechters tot het besluit zou komen dat vertrouwensleerkrachten, zelfs in deze constellatie, ‘noodzakelijke vertrouwensfiguren’ zijn.

20. De vraag of het een goede zaak zou zijn aan het beroep van vertrouwensleerkracht het beroepsgeheim te verbinden, biedt stof tot discussie. Wij willen er alvast op wijzen dat men er zich van bewust moet zijn dat aan de erkenning van het beroepsgeheim zowel voor- als nadelen verbonden zijn. Het voordeel in casu zou zijn dat vertrouwensleerkrachten het vertrouwen van de leerlingen die hun hulp nodig hebben en daarbij een deel van hun privacy vrijgeven niet zullen schenden, zoniet stellen ze zichzelf bloot aan strafrechtelijke vervolging wegens schending van het beroepsgeheim. Als belangrijkste nadeel met de meeste consequenties voor de leerlingenbegeleiding geldt de beperking inzake doorstroming van informatie. Vertrouwensleerkrachten met een beroepsgeheim zouden de vertrouwelijke leerlingeninformatie die ze in de uitoefening van hun taken als vertrouwensleerkracht vernemen niet mogen meedelen aan collega’s, noch aan de directeur van de school, noch aan andere hulpverleners, tenzij in dit laatste geval het gedeeld beroepsgeheim toepassing zou vinden.³⁷

Bovendien zou de toekenning van een beroepsgeheim in hoofde van vertrouwensleerkrachten vragen oproepen naar de positionering van deze personen ten aanzien van het CLB en bijgevolg ook naar de positie van het CLB in de scholen. Het spreekt voor zich dat vertrouwensleerkrachten optreden (mede) in het belang van de leerlingen, en dat die functie noodzakelijkerwijze aspecten van sociale en psychologische begeleiding inhoudt. De (Vlaamse) wetgever heeft evenwel ervoor gekozen de werkelijke leerlingenbegeleiding en –hulpverlening toe te vertrouwen aan een multidisciplinair, professioneel team (het CLB). Een verdere uitbouw op

³⁶ In dezelfde zin: F. HUTSEBAUT, “Het ambtsgeheim, beroepsgeheim en de meldingsplicht van personeelsleden in het onderwijs”, *T.O.R.B.* 1999-2000, 50; L. SAUERWEIN, *Privacy op scholen en in multidisciplinaire zorgteams. De 40 meest gestelde vragen over privacy van leerlingen*, Utrecht/Amsterdam, Uitgeverij SWP, 2005, 38; I. VAN DER STRAETE en J. PUT, *Beroepsgeheim en hulpverlening*, Brugge, die Keure, 2005, 86.

³⁷ I. VAN DER STRAETE en J. PUT, *Beroepsgeheim en hulpverlening*, Brugge, die Keure, 2005, 63.

schoolniveau van vertrouwensleerkrachten en het hen toebedelen van het beroepsgeheim, zou dan minstens gepaard moeten gaan met een expliciete bezinning over de (gedeelde) verantwoordelijkheid voor (interne en externe) leerlingenbegeleiding, de kerntaken van het CLB en de samenwerking tussen CLB's en scholen op dit vlak.

Een ander probleem dat zich kan stellen is de profilering van vertrouwensleerkrachten binnen het lerarenkorps. Dat zou een gespannen sfeer kunnen creëren, waarbij collega's het oordeel van de vertrouwensleerkracht zouden moeten aannemen zonder ingelicht te worden over de achtergronden daarvan. Een sfeer van concurrentie en nieuwsgierigheid is dan niet ondenkbaar.

De onderwijssector stelt zich ook zeer terughoudend op tegenover de combinatie van beroepsgeheim en ambtsgeheim in hoofde van de individuele vertrouwensleerkracht omdat dit volgens hen tot confrontaties kan leiden.³⁸ Zo is de situatie denkbaar dat een vertrouwensleerkracht zich ambigu zal moeten opstellen en afhankelijk van leerling of problematiek waarover het gaat, bepaalde gegevens zal moeten verzwijgen of meedelen. Een dergelijke dubbelzinnige situatie is moeilijk houdbaar en hanteerbaar.

21. In de rechtsleer werd het voorstel geopperd om het profiel van de vertrouwensleerkracht zo te omschrijven dat hij enerzijds vanwege een leerling persoonlijke gegevens toevertrouwd krijgt en anderzijds door zijn collega's op zijn woord geloofd wordt als hij stelt dat er aanvaardbare redenen zijn om begrip op te brengen voor de persoonlijke situatie van een leerling.³⁹ Zo zou een mogelijkheid worden gecreëerd om op een verantwoorde manier met vertrouwelijkheid en geheimhouding om te gaan, zonder daarbij afbreuk te doen aan het ambtsgeheim van onderwijspersoneel en zonder de vertrouwensleerkrachten op te zadelen met een dubbel statuut.

In deze situatie lijkt voor de leerling een "recht op vertrouwen" te ontstaan, wat tot penibele situaties kan leiden wanneer dat zogenaamde recht wordt geschonden, al dan niet opzettelijk en/of in het belang van de leerling. Het voorstel hierboven leidt in feite tot een soort van halfslachtig beroepsgeheim: de vertrouwelijkheid zou worden gegarandeerd, ook ten opzichte van collega's (en directie?), maar een schending hiervan zou niet op dezelfde manier worden bestraft als het 'echte' beroepsgeheim. Nog los van de vraag of hierdoor de gewenste duidelijkheid wordt gecreëerd, zijn we niet echt te vinden voor de creatie van nóg een rechtsfiguur die ergens tussen het ambtsgeheim en het beroepsgeheim zou liggen.

Bovendien 'kiest' men niet al dan niet onder het beroepsgeheim te vallen: het toepassingsgebied wordt bepaald door artikel 458 Sw., zoals geïnterpreteerd door de rechtspraak – en dus in essentie via het criterium van de noodzakelijke vertrouwensfiguur. Het uitgetekende profiel van de vertrouwensleerkracht in bovenstaand voorstel komt al dichter in de buurt daarvan, zodat de conclusie dan wel eens zou kunnen zijn dan de betrokkenen wel onder het beroepsgeheim vallen.

Met andere woorden: een dergelijk 'tussenliggend' profiel is enkel mogelijk indien wordt verduidelijkt waarom de vertrouwensleerkracht geen beroepsgeheim zou hebben (en het feit

³⁸ M. BOEDTS, "De vertrouwde leerkracht wordt vertrouwensleerkracht", *Caleidoscoop* 2003, nr. 6, 10.

³⁹ M. D'AES, "Het ambtsgeheim van leerkrachten en PMS-medewerkers", *Welwijs* 2000, 3-9.

dat hij in de context van het onderwijs functioneert is hiertoe een onvoldoende motivering), men kan motiveren waarom dat (niet) nodig is, de consequenties ervan aangeeft en aanvaardt, en duidelijk op voorhand hierover communiceert met de leerling. Het lijkt ons daarom meer aangewezen om éérst het gewenste profiel uit te tekenen, dan te heroverwegen of daarmee de betrokkenen al dan niet – onder voorbehoud van rechterlijke interpretatie – onder het beroepsgeheim vallen, de consequenties van een en ander te inventariseren en te evalueren, met waar nodig een herprofilering tot gevolg.

22. We kunnen besluiten dat men zich momenteel wat op juridisch drijfzand bevindt indien men zich als vertrouwensleerkracht profileert, aangezien men in die hoedanigheid allicht niet gebonden is door het beroepsgeheim van artikel 458 Sw. en de onderwijsdecreten enkel een ambtsgeheim toebedelen. De vertrouwensleerkracht bevindt zich voorlopig in een grijze zone, die best zo snel mogelijk wordt uitgeklaard.

Wij adviseren bijgevolg om het beroep van vertrouwensleerkracht ofwel duidelijk te profileren en te positioneren in de onderwijspraktijk alsook te verankeren in een wettelijk statuut, ofwel af te stappen van het gebruik van het woord “vertrouwensleerkracht”.

In de huidige stand van zaken valt het aan te raden dat vertrouwensleerkrachten de tijd nemen leerlingen in te lichten over het feit dat zij niet gebonden zijn door het beroepsgeheim, met de gevolgen van dien, en dat zij de leerlingen inlichten over de mogelijkheid om professionele hulpverleners in te schakelen die de informatie met het nodige vertrouwen kunnen behandelen.

3.3. Gegevensuitwisseling

23. Wat de gegevensuitwisseling tussen de vertrouwensleerkracht en zijn collega's en directeur betreft, kunnen we stellen dat die in beginsel vrij kan plaatsvinden. Het is echter mogelijk dat de vertrouwensleerkracht hier voor een dilemma komt te staan. Op basis van zijn loyaliteit tegenover de directie en zijn collega's zal hij hen de gevraagde informatie bezorgen, ook al is die hem door een leerling in vertrouwen gegeven. Deze loyaliteit tegenover de hiërarchisch overste en deze collegialiteit kunnen in confrontatie komen met de loyaliteit die de vertrouwensleerkracht aan de dag legt ten aanzien van de leerling die hem in vertrouwen neemt. Toch zal de vertrouwensleerkracht de eerstgenoemde loyaliteit moeten laten primeren, aangezien de directie als verantwoordelijke van de school het recht heeft om te vragen dat belangwekkende informatie wordt meegedeeld, ook al werd deze informatie in vertrouwen aan de vertrouwensleerkracht gegeven. De directie neemt daarmee de verantwoordelijkheid over van de vertrouwensleerkracht. Ten overstaande van collega's is het gemakkelijker de vertrouwelijkheid, als uitgangspunt, te garanderen: het feit dat de vertrouwensleerkracht geen beroepsgeheim heeft en dat het ambtsgeheim niet tegen collega's kan worden ingeroepen, betekent nog niet dat men verplicht zou zijn alle informatie te delen: steeds zal er een afweging moeten gebeuren tussen de voordelen van het delen van informatie en de nadelen van het afbreuk doen aan de vertrouwelijkheid en de privacy van de leerling.

24. Het feit dat een vertrouwensleerkracht niet als noodzakelijke vertrouwensfiguur wordt beschouwd en dus geen beroepsgeheim heeft, houdt niet in dat hij alle informatie die leerlingen hem vertrouwelijk meedelen onbeperkt mag doorgeven. Ten aanzien van personen die niet in dezelfde context als hem werkzaam zijn, zal hij immers zijn discretieplicht kunnen inroepen. CLB-medewerkers worden in dit opzicht als “derden” beschouwd, met als gevolg dat vertrouwensleerkrachten in principe niet verplicht zijn het CLB leerlinggegevens te verstrekken (zie nr. 16). Gezien evenwel de eerder aangehaalde wettelijke bepaling (art. 36 CLB-Decreet) en aangezien het uitwisselen van vertrouwelijke persoonsgegevens met CLB-medewerkers de leerlingenbegeleiding ten goede kan komen en het onderwijspersoneel het belang van de leerlingen moet behartigen, is het toegestaan dat vertrouwensleerkrachten de gegevens die relevant zijn voor een optimale begeleiding uitwisselen met het CLB-personeel.

4. BIJSTANDSPERSOON

4.1. Begrip

25. Artikel 24 van het Decreet Rechtspositie Minderjarigen kent de minderjarige het recht toe om “zich in alle contacten met de jeugdhulpaanbieders, de toegangspoort en de trajectbegeleiding en in de uitoefening van zijn rechten opgesomd in het decreet te laten bijstaan” door een persoon die cumulatief aan drie voorwaarden voldoet. In eerste instantie kunnen enkel personen die gebonden zijn door het beroepsgeheim of die personeelslid zijn van de school waar de minderjarige in kwestie onderwijs volgt, bijstand verlenen. De persoon die bijstand verleent, moet dus een bepaalde ‘hoedanigheid’ bezitten. De reden voor deze beperking is dat deze personen vertrouwd zijn met het omgaan met gevoelige informatie. De term ‘personeelslid’ (van de school) dient ruim geïnterpreteerd te worden, zodat éénieder binnen de school met wie de minderjarige een vertrouwensband heeft, in aanmerking komt om op te treden als bijstandspersoon.⁴⁰ Dit kan een zorgcoördinator, interne leerlingenbegeleider of vertrouwensleerkracht zijn, maar ook elk ander personeelslid van de onderwijsinstelling wordt daarmee beoogd. De mogelijkheid tot bijstand van deze personen werd ingeschreven omdat men kan verwachten dat een leerling eerder een vertrouwensband zal hebben met personeelsleden van zijn school dan met andere hulpverleners of personen gehouden tot het beroepsgeheim.⁴¹ Vooral leerkrachten en leerlingbegeleiders staan dicht bij de minderjarige en bouwen vaak een vertrouwensband met hem op.

De tweede voorwaarde betreft de niet-rechtstreekse betrokkenheid van de bijstandspersoon bij de jeugdhulpverlening van de minderjarige. De bijstandspersoon mag met andere woorden niet iemand zijn die al zelf met de minderjarige werkt, maar wel iemand die op de hoogte is van het dossier van de minderjarige. Volgens de Memorie van toelichting bij het decreet wil deze bijkomende voorwaarde vermijden dat één van de ouders of inwonende gezinsleden als bijstandspersoon zouden optreden, in de situatie dat zij (toevallig) door hun beroep gehouden zijn tot een beroepsgeheim of verbonden zijn aan de school van de minderjarige.⁴² Hoe deze voorwaarde ten opzichte van hulpverleners en leerkrachten moet worden geïnterpreteerd, is minder duidelijk. Het enkel uitsluiten van ‘rechtstreekse’ betrokkenheid geeft aan dat loutere kennis van de problematiek of het hebben van een bepaalde rol in het leven van de minderjarige, geen probleem is. Hetgeen evenwel niet kan, is als bijstandspersoon optreden wanneer precies de relatie van de minderjarigen met die persoon of precies die hulpverlening ter sprake komt.

⁴⁰ J. PUT en P. GEENS, “Implementatie van het elektronisch dossier in de Bijzondere Jeugdbijstand – Gegevensverwerking in de Integrale Jeugdhulpverlening”, operationalisering van de resultaten van het onderzoek “Toepassingsgebied van de Bijzondere Jeugdbijstand, in het bijzonder bij het installeren van en het omgaan met het elektronisch dossier”, K.U.Leuven – ISR, 16 september 2002 - 15 september 2003, 57-58.

⁴¹ M.v.T., *Parl. St.* VI. Parl. 2003-04, nr. 2063/1, 23.

⁴² M.v.T., *Parl. St.* VI. Parl. 2003-04, nr. 2063/1, 23.

De laatste voorwaarde is dat de minderjarige de bijstandspersoon op ondubbelzinnige wijze moet aanduiden. Als hij daartoe niet in staat is en er tegenstrijdige belangen in het spel zijn tussen de minderjarige en zijn ouders, kan een bijstandspersoon worden aangeduid door de jeugdhulpvoorziening of de toegangspoort (art. 24, § 2 Decreet Rechtspositie Minderjarigen). De cumulatie van de voornoemde voorwaarden maakt dat de keuze voor de minderjarige van een bijstandspersoon aanzienlijk wordt beperkt.

4.2. Beroepsgeheim?

26. Om de vertrouwelijkheid te garanderen van de relatie tussen de actoren van de integrale jeugdhulp en de cliënten met wie zij werken, legt artikel 8 Decreet Integrale Jeugdhulp een geheimhoudingsplicht op aan de personen die medewerking verlenen aan de toepassing van dit decreet. Het gaat hier om de strafrechtelijk gesanctioneerde geheimhoudingsplicht uit artikel 458 Sw. Deze bepaling is vooral nuttig voor de hulp- en zorgverleners van die sectoren waar nog geen geheimhoudingsverplichting is ingeschreven, of waar de geheimhoudingsplicht wel bestaat, maar beperkt is tot de werking binnen die sector. In elk geval wordt zo een veralgemeende geheimhoudingsplicht ingeschreven voor eenieder die meewerkt aan de integrale jeugdhulp.

Niettegenstaande artikel 8 een onderdeel is van het Decreet Integrale Jeugdhulp en de figuur van de bijstandspersoon een creatie is van het Decreet Rechtspositie Minderjarige, zijn we van oordeel dat de bijstandspersoon in elk geval tot het beroepsgeheim gehouden is. Uit de huidige formulering van artikel 8 is dat weliswaar niet zonder meer af te leiden: (medewerking aan de toepassing van) ‘dit’ decreet kan enkel slaan op het Decreet Integrale Jeugdhulp, en ‘medewerking’ kan enkel betrekking hebben op de jeugdhulpverleners en niet op bijvoorbeeld de minderjarige of zijn ouders zelf, zodat er enige betwisting kan zijn of het ook betrekking kan hebben op de persoon die de minderjarige bijstaat. Daartegenover staat de filosofie van artikel 24 van het Decreet Rechtspositie Minderjarige, waar bij wijze van uitgangspunt het gebonden zijn door het beroepsgeheim als voorwaarde wordt gesteld en waar dus in elk geval de figuur bijstandspersoon als een ‘professional’ wordt uitgetekend. Hieruit blijkt dat men het bestaan of ontstaan van een vertrouwensband tussen de minderjarige en de bijstandspersoon als essentieel beschouwt. Dit is meteen een duidelijk element dat pleit voor de toepasselijkheid van het beroepsgeheim, als het niet via de weg van artikel 8 zou zijn, dan toch via artikel 458 Sw. (dus via de figuur van de ‘noodzakelijke vertrouwenspersoon’ – zie nr. 19).

27. Wij willen bij artikel 8 van het decreet Integrale Jeugdhulp opmerken dat het slechts een functioneel beroepsgeheim invoert. Dit houdt in dat de bijstandspersoon enkel zal gebonden zijn door de geheimhoudingsplicht voor zover hij meewerkt aan de toepassing van de integrale jeugdhulp, en dus voor hetgeen hij verneemt tijdens het waarnemen van de vertrouwensopdracht waarmee hij belast is. De informatie die hij uit hoofde van een andere hoedanigheid reeds kende of nog verneemt (bv. als leerkracht), is niet aan hetzelfde geheimhou-

dingsregime onderworpen.

De afbakening van beide soorten informatie (en van beide soorten optreden) zal uiteraard niet steeds gemakkelijk zijn, vooral dan wat betreft informatie waarvan men reeds deels weet had, maar die verder ingevuld wordt in de contacten met de jeugdhulpverlening. Als het voor sommige elementen moeilijk te bepalen is of deze nu eerder als leerkracht dan wel als bijstandspersoon zijn toevertrouwd, lijkt ons dat voorrang moet worden gegeven aan het beroepsgeheim, dat bijgevolg zich ook moet uitstrekken tot dergelijke ‘gemengde’ informatie.

De hierboven aangegeven problemen zouden o.i. niet mogen leiden tot een negatieve houding tegenover het functioneren van leerkrachten als bijstandspersoon. In het belang van de minderjarige en de hulpverlening, kan de bijstandspersoon een erg belangrijke rol vervullen. Daarbij is het essentieel dat de minderjarige een beroep kan doen op iemand die hij kent en vertrouwt. Zeker als de minderjarige nog niet (lang) in het hulpverleningscircuit betrokken is, zal hij vaak – gezien de voorwaarden die worden gesteld aan de figuur van de bijstandspersoon – enkel zich tot een leerkracht kunnen wenden. Ook als hij wel al lange tijd in de hulpverlening betrokken is, kan het nog zijn dat hij zich liefst wendt tot een leerkracht die met wat meer afstand ten opzichte van de hulpverlening hem kan bijstaan. Dit lijkt ons op te wegen tegen de ongemakken van een dubbele profilering, die met een duidelijke en voorafgaande communicatie naar de minderjarige en de schoolomgeving toe voor een (groot) deel kunnen worden gecounterd.

4.3. Gegevensuitwisseling

28. Het optreden van een leerkracht als bijstandspersoon heeft gevolgen voor de mogelijkheid tot gegevensuitwisseling. De vraag of het beroepsgeheim geldt, hangt – zoals aangegeven – nauw samen met de vraag naar de context waarbinnen de gegevens zijn verkregen (zie nr. 27).

Voor de informatie die de bijstandspersoon kreeg toevertrouwd in de uitoefening van zijn vertrouwensopdracht jegens de minderjarige, geldt de zwijgplicht van artikel 458 Sw. Met betrekking tot de gegevens waarvan de betrokkene kennis krijgt in het kader van zijn andere taken, kan de geheimhoudingsplicht van artikel 458 Sw. niet worden ingeroepen. In het geval een vertrouwensleerkracht, die tevens is aangewezen als bijstandspersoon, in de uitoefening van zijn functie als vertrouwensleerkracht bepaalde informatie te weten komt, zal hij die informatie kunnen doorgeven aan zijn collega’s of aan de directie. Ten aanzien van de informatie die niet strikt binnen de uitoefening van één van beide soorten van optreden is verkregen, die met andere woorden een gemengde herkomst heeft, moet het beroepsgeheim primeren.

In geval verder werk wordt gemaakt van de profilering en positionering van de vertrouwensleerkracht, wordt uiteraard best zijn mogelijk optreden als bijstandspersoon – en de consequenties daarvan – hierbij meegenomen.

5. TOEPASSELIJKE REGELGEVING

Artikel 458 Strafwetboek

Geneesheren, heelkundigen, officieren van gezondheid, apothekers, vroedvrouwen en alle andere personen die uit hoofde van hun staat of beroep kennis dragen van geheimen die hun zijn toevertrouwd, en deze bekendmaken buiten het geval dat zij geroepen worden om in rechte of voor een parlementaire onderzoekscommissie getuigenis af te leggen en buiten het geval dat de wet hen verplicht die geheimen bekend te maken, worden gestraft met gevangenisstraf van acht dagen tot zes maanden en met geldboete van honderd euro tot vijfhonderd euro.

Artikel 11 CLB-decreet

Gezien de multidisciplinaire werking van het centrum, behoort het tot de verantwoordelijkheid van ieder personeelslid om de andere disciplines bij de werking te betrekken. Zonder deze multidisciplinaire werking in het gedrang te brengen moeten alle personeelsleden het beroepsgeheim respecteren.

Artikel 36 CLB-decreet

Het centrum heeft recht op de relevante informatie die over de leerlingen in de school aanwezig is en de school heeft recht op de relevante informatie over de leerlingen in begeleiding. Ze houden allebei bij het doorgeven en het gebruik van deze informatie rekening met de geldende regels inzake het beroepsgeheim, de deontologie en de bescherming van de persoonlijke levenssfeer.

Artikel 9 Besluit CLB-dossier

Het centrum en de CLB-medewerkers mogen geen gegevens uit het multidisciplinair dossier bezorgen aan derden, tenzij :

1° aan het betrokken schoolpersoneel voor wat betreft de gegevens die nodig zijn om hun taak naar behoren te kunnen vervullen op voorwaarde dat de deontologische en privacyregels zijn gerespecteerd;

2° aan anderen, op verzoek van of mits schriftelijke toestemming van de leerling van 14 jaar of ouder of de ouders van de leerling jonger dan 14 jaar en op voorwaarde dat de deontologische en privacyregels zijn gerespecteerd.

Voor wat betreft de persoonsgegevens die de gezondheid betreffen geldt het eerste lid voor zover voldaan is aan artikel 7, § 2 van de wet van 8 december 1992 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens.

Artikel 24 Decreet Rechtspositie Minderjarige

§ 1. De minderjarige heeft het recht om zich in alle contacten met de jeugdhulpaanbieders, de toegangspoort en de trajectbegeleiding en in de uitoefening van zijn rechten, opgesomd in dit decreet, te laten bijstaan door een persoon die aan de volgende voorwaarden voldoet:

1° door het beroepsgeheim gebonden zijn of personeelslid zijn van de instelling waar de minderjarige onderwijs volgt;

2° niet rechtstreeks betrokken zijn bij de jeugdhulpverlening, georganiseerd ten behoeve van de minderjarige;

3° op ondubbelzinnige wijze door de minderjarige aangewezen zijn. De persoon die de minderjarige bijstaat, legitimeert zich bij elk optreden in die hoedanigheid.

§ 2. Als de minderjarige niet in staat is om zelf een persoon als bedoeld in § 1, aan te wijzen en als de minderjarige en zijn ouders tegenstrijdige belangen hebben, kan de jeugdhulpvoorziening of de toegangspoort voor hem een persoon aanwijzen die beantwoordt aan de bepalingen van § 1, eerste lid, 1° en 2°. De Vlaamse regering bepaalt de nadere regels voor de aanwijzing van die persoon. Het tweede lid van § 1 is op die persoon van toepassing. Het voorgaande lid is van overeenkomstige toepassing als de minderjarige en zijn opvoedingsverantwoordelijke tegenstrijdige belangen hebben en niemand het ouderlijk gezag over de minderjarige uitoefent.

Artikel 8 Decreet Integrale Jeugdhulp

Onverminderd artikelen 31 en 32, zijn alle personen die hun medewerking verlenen aan de toepassing van dit decreet, gebonden door de geheimhoudingsplicht, bedoeld in artikel 458 van het Strafwetboek, met betrekking tot de gegevens waarvan zij in de uitoefening van hun opdracht kennis krijgen en die daarmee verband houden.

Artikel 11 Decreet Rechtspositie Gesubsidieerd Onderwijs

De personeelsleden moeten zich in hun dienstbetrekkingen en in de omgang met de leerlingen, de ouders van de leerlingen en het publiek op een correcte wijze gedragen.

De personeelsleden moeten alles vermijden wat het vertrouwen van het publiek kan schaden of afbreuk kan doen aan de eer of de waardigheid van hun functie in het onderwijs.

Het is de personeelsleden verboden rechtstreeks of door een tussenpersoon, zelfs buiten hun ambt doch omwille ervan, giften, geschenken, beloningen of enig ander voordeel aan te nemen.